

Svenska S:t Mikael's FÖRSAMLINGSBLAD Nr 24, december 2013

"Se, jungfrun skall bliva havande och föda en son, och man skall giva honom namnet Emmanuel". Matt. 1:23

Emmanuel – Gud med oss

I detta enda namn är hela julens mysterium sammanfattat, Emmanuel, vilket betyder: Gud med oss. Profeten hade förutsagt det och Kyrkan känner igen sin innersta hemlighet i detta namn. Det är inte vilket barn som helst. I detta barn är Gud själv med oss. Samtidigt är det ett människobarn, en människa som vi. Gud antar det som är vårt, de mänskliga villkoren, utan att lämna ifrån sig det har är. Gud och

människa i en person, utan åtskillnad och utan sammanblandning. Därför ligger det en inre logik i att barnets moder är jungfru. Den vise Beda Venerabilis sammanfattar detta mysterium med följande ord: "Det är på allt sätt tillbörligt att när Gud ville bli människa, då föddes han inte av någon annan än en jungfru, och när en jungfru fick uppdraget att föda, då födde hon inte någon annan än honom som är Guds Son." Det är det unika i kristendomen, det som skiljer den från alla andra religioner, kyrkans egentliga evangelium. Det barn som Jungfru Maria födde är inte bara en profet, om än den högste. Han förmedlar inte bara ett budskap om Gud. Från första början har Kyrkan trott och bekant att den ende Guden antagit kött av jungfrun Maria och blivit människa.

Emmanuel – Gud med oss var också predikoämnet för snart 70 år sedan, då Svenska S:t Mikael's församling en av de sista septemberdagarna 1944 samlades till avskedsgudstjänst före den sista organiserade transporten till Sverige. Tiden hade varit skickelsediger och röda armen närmade sig med stigande hastighet den estländska huvudstaden. Kyrkoherde Ivar Pöhl försökte hjälpa församlingen att finna svar på frågan: Min Gud min Gud varför har du övergivit mig. När man sedan efter 10 år i Sverige samlades till gudstjänst fortsatte han: "I dag då det överväldigande flertalet av den estlandssvenska folkstammen är välanpassad i de nya levnadsförhållandena, har vi anledning att med tacksamhet besinna sanningen i löftesordet: Gud med oss. Lyckades vi icke finna en mening och ett tillfredsställande svar i vårt förtvivlade läge då, så gör vi det desto mera nu. När vi i dag besöker våra stamfränder så blir vi imponerade. Vi lägger märke till att egentligen ingen kapitulerat eller resignerat inför de yttre svårigheterna." Lättjan var ett okänt begrepp i Estlands svenskbygd. Arbetsamheten och idogheten – ett av våra nationella särdrag. I Estlands svenskbygd sjöngo vi vid våra gudstjänster många pilgrimssånger, men även trosvisna psalmer. Vi saknade den lätta genren. Karaktäristiskt är ett uttalande av biskop Danell vid hans återkomst från Svenskbygden: „Jag träffade några glada estlandssvenskar på en marknadsdag i Hapsal. Men, - de sjöngo psalmer.“ Religionen i Estlands svenskbygd var icke enbart kunskap utan – och framförallt – insikt. Inför historiens Herre voro vi alltid ödmjuka och saktmodiga.

Vi hade ofta lärt känna sanningsordet: vill du stå upprätt, så fall på knä! Denna auktoritetstro som aldrig låtit oss förväxla det gudomliga och det mänskliga gör oss själsligt harmoniska i de nya livsvillkoren.

Emmanuel – Gud med oss, behöver även idag bli vår lösen inte endast under julen utan hela året igenom behöver vi göra som S:t Josef och öppna dörren till vårt hus för Julens barn Emmanuel, då blir det för oss som det en gång sades om Sackeus när han tog emot Jesus i sitt hem: "Idag har räddningen nått detta hus". Sådan är trons hörsamhet. Den tänds ett ljus i mörkret. Den öppnar dörren för Guds närvaro i våra liv. Det vi hör väntar på vårt svar. Men när vi ger det svaret, när vi lyssnar och lyder i tro, då upptäcker vi att gåvan övergår alla våra insatser. Den sakta susningen av den gudomliga närvaron, att Gud själv är med oss i det barn som Jungfru Maria föder och Josef tar emot i sitt hus. Han är Emmanuel, Gud med oss, som föds i Betlehem för att födas i våra hjärtan och i våra hem.

Kyrkoherde Patrik Göransson

Avsked från Tallinn

Det är onsdagen den 20 september 1944. Den strålande vackra och varma sensommardagen lider mot sitt slut. På kajen i Beckershamnen i Tallinn står en grupp människor och stirrar fortfarande åt väster, där solen håller på att sjunka bakom den molnfria horisonten. De ha stått där länge med blicken långtansfullt vänd mot havet. För någon timme sedan bevittnade de den dramatiska avfärden av den sista estlandssvenska transportskutan "Triina". Därmed hade det sista hoppet till räddning försvunnit. De hade lämnats kvar här på kajen bland ett myller av väskor, lådor, bylten och barnvagnar, som ej fått plats på skutan. Alla förhoppningar om en ljusare framtid i frihet och fred i deras förfäders land Sverige voro grusade. Den röda armén stod utanför Tallinns portar och väntades tränga in i staden vilken stund som helst.

Förhoppningsfullt hade dessa människor vid midnatt samlats i svenska kyrkan för att där övervara den sista svenska gudstjänsten. Där hade de även fått de sista instruktionerna för resan och därifrån hade de under de tidiga morgontimmarna gemensamt begett sig ner till hamnen. Tålmodigt hade de väntat där hela dagen på att även deras namn skulle ropas upp och att de skulle få gå ombord på skutan. Men därav blev intet. Med bitterhet tänkte de tillbaka på dessa händelser och på hur de förtvivlade och desperata människorna tvingats tillbaka med kulsprutepistoler. Tårögdade hade de stått kvar där, då förtöjningarna kastades loss och "Triina" lade ut — utan dem.

Solen sjönk alltmer och skymningen började falla. Så småningom skingrades den dystra skaran. De flesta återvände till sina hem i staden. Några stannade kvar och tillbringade natten i ett skjul på kajen. Trötta efter det gångna dygnets hets och jäkt slumrade de slutligen in. När morgonen grydde, kände de sig någotsånär utvilade. Åter strålade solen från en klarblå himmel. Långt borta genom soldiset syntes Långe Hermans torn, där den estniska flaggan under hela självständighetstiden hade vajat som en frihetens symbol. Under kriget hade den ersatts med främmande färger. Men i dag hade återigen Estlands egen blå-svart-vita fana gått i topp. Alltså hade esterna själva återfått självbestämmanderätten.

Men för sent! Hänvisade till landets egna mycket begränsade resurser kunde de styrande ej åstadkomma underverk. I bästa fall kanske nederlaget kunde fördröjas några dagar.

Situationen diskuterades av vår lilla grupp i hamnen och det beslöts, att man under alla omständigheter skulle försöka ta sig västerut. Detta skulle lämpligen kunna ske med en lastbil, som en av de närvarande lovat skaffa. Alla lämnade så hamnen och begåvo sig till den avtalade adressen för att där invänta lastbilen. Deras väntan blev emellertid lång. De väntade hela dagen, men ingen lastbil kom. Till slut fingo de besked, att bilen hade beslagttagits av tyskarna och att det inte fanns några utsikter att kunna anskaffa en annan. Men då var det redan kväll och de voro så illa tvungna att stanna kvar och tillbringa ännu en natt i staden.

Natten blev mycket orolig. Ryssarna utförde ett av sina större luftangrepp mot staden. Hela himlen var översållad med "julgranar" (lysbomber), det var ljust som mitt på dagen och luften korsades i alla riktningar av spårljus efter tyskarnas luftvärnsprojektiler. Det var ett storslaget och färgrikt fyrverkeri och skådespel, som dock hade alltför allvarlig innebörd. Luften darrade av bombkrevaderna och marken gungade. Angreppet var huvudsakligen riktat mot de många små och stora tyska fartyg, som voro förankrade på redden eller lastade i hamnen. Träffarna på fartygen blevo få, men desto större blev förstörelsen i staden. Men även den natten tog slut och våra vänner begåvo sig nästa morgon vid 10-tiden till Baltiska stationen för att om möjligt försöka ta sig ut ur staden med tåg. Vid plattformen på stationen stod ett långt tågsätt med godsvagnar. Enligt upplysningar från folk, som redan hade tagit plats i vagnarna, skulle tåget gå till Hapsal. Men när, visste ingen, och ännu hade inget lok kopplats till tåget. Även vår lilla grupp installerade sig i en tom godsvagn och gruppens ledare gick ut för att uppsöka stinsen och höra efter, när tåget skulle avgå. Denne hade just lämnat besked, att loket skulle kopplas till genast och att tåget skulle gå om en liten stund. Plötsligt hördes ett öronbedövande buller och två eller tre ryska pansarvagnar på sina stålskodda larvfötter slamrade fram över järnvägsövergången. Nu voro goda råd dyra. Fort tillbaka till godsvagnarna och därifrån till lokstallet på andra sidan bangården.

Där stod ett lok, ett kort besked till lokföraren och loket åkte ut för att växla in på det spår där vårt tågsätt stod. Men långt borta, där växlingen skedde under en viadukt sågs plötsligt loket gå upp i ett moln av ånga och rök. Sedan hördes ett skott. Loket hade träffats av en projektil från en rysk pansarvagn. Ett annat pansarvidunder stod mittför stationen hotfullt svängande sin långa kanon. De flesta hoppade ned från godsvagnarna på baksidan och sprungo tvärs över de många spåren undan den hotande faran. Rätt mycket folk var ute och de flesta försökte nu dra sig in på tvärgator och göra sig osynliga. Stumt åsåg befolkningen det nya väldets inmarsch, ingen sågs hälsa det välkommet.

Längre nedåt gatan hade två pansarvagnar stannat och en del människor hade samlats runt omkring dem. Soldaterna langade ut splittrerna vita trähinikar och beordrade de omkringstående att hämta dricksvatten. De sågo mycket trötta ut, men syntes dock villigt svara på de frågor, som ställdes till dem.

Vår grupp, som bestämt sig för att till vilket pris som helst komma undan, passerade lugnt och utan att väcka uppmärksamhet stålvidundren. Den fortsatte sin väg ut ur staden längs stilla bakgator, som ännu andades frid, fram över små kolonitäppor prunkande av höstens blomster och längs småstigar genom björk- och talldungar. Vidare längs dikesrenar och över åkrar och ängar gick vägen. Alla större stråk och vägar måste undvikas för att icke fastna i den järnring, som snart skulle omsluta staden. Från vänster, åt Nömme till, hördes skottlossning. Efter en stund hördes även slamret av pansarvagnar, som närmade sig. Kvikta ner i diket eller i skydd bakom buskarna. Bullret blev allt starkare och snart sågos krigsmaskinerna passera på 50 m. avstånd. Det var inalles tre stycken pansarvagnar och två av dem forslade stupade rödarmister. Ännu hade alltså inte allt motstånd upphört, fastän resultatet av den ojämna kampen var givet på förhand. Därför upp igen ur diket och vidare västerut. Nedhukade skyndade sig flyktingarna tvärs över vägen och ut över fält och åkrar, över gärdesgårdar och genom myrar i riktning mot det fjärran lyckliga land, där en del av de flyendes familjer med ängslan väntade på sina makar och fäder. Ofta vände de sig om för att se tillbaka på staden. De bevittnade även, hur flaggstängen på Långe Herman beskötts med

kulspruteeld och hur den avbrutna toppen med den blå-svart-vita fanan långsamt dalade ned. Men vidare gick den mödosamma vandringen. Ännu sågo de någon gång spår efter pansarvagnarnas larvfötter, men inga fler hinder störde deras flykt bort från staden.

Slutligen vände de sig om för att för en sista gång kasta en blick på sin kära, gamla hemstad. Stilla stod den lilla skaran med tårfyllda ögon och lät blicken svepa över stadens tinnar och torn. Där hade de levat och verkat. Där var deras hem. Nu lämnade de sin hemstad — kanske för alltid. Med sorg i hjärtat togo de ett tyst och smärtsamt farväl och vände sig därefter beslutsamt mot väster, mot friheten.

Herman Markus

Det officiella visitkortet av Herman Markus
från tiden i Tyskland

Till
 Kommitén för Estlandsvenskarna
 Surrnelgat. 23
 Stockholm.

Var vänlig och sänd fortast
 möjligt en motorbåt till byn Bustla,
 söder om Kihelkonna på västkusten av
 Ösel. Jag befinner mig där med 8
 estlandsvenskar, som vänta på rädd-
 ning undan kommunisterna.
 Efter att Rival föll i händerna av
 kommunisterna bröta vi gemensamt genom
 ringen och efter många och svåra
 strapatser ha vi på stora om- och kron-
 näjar äntligen kommit till Arensburg.
 Nu sitta vi här och vänta på möjlig-
 het att komma över till Sverige.

Uppgifter om var vi i ovannämnda
 by logra fås på gården Juhani av
 Jukka Kana. Om möjligtvis motorbåten
 skulle informera sig efter den 10 oktober
 så befinner vi oss på ön Lonna,
 söder om Filsand.

Glöm inte oss kvarblivna estland-
 svenskar utan gör vad möjligt är till
 vår räddning.

Med vänlig hälsning

Herman Karkus

Herman Karkus
 S.O.V:s styrelseledamot och
 ledaren av Svenska Sektionens
 genom Svenska Folkhjälpen.

Arensburg,
 den 3 I 1944

De strandsattas brev från Ösel 1944

Till minne av Herman Marcus – tal vid begravningen

Våra led glesnar. Med Marcus bortgång den 8 mars har en av märkesmännen bland estlandssvenskarna gått ur tiden och tankarna går tillbaka till de arbetsfält och uppgifter som band oss samman i våra strävanden för gemensamma ideal och mål.

Herman Marcus föddes på Nargö 1909 som äldste son i en lotsfamilj. När Nargöborna under första världskriget tvingades flytta från sin ö, stängdes också lotsstationen på Nargö och verksamheten flyttades till Reval.

Familjen Julius Marcus liksom flera andra Nargöfamiljer blev Revalsbör. Sedan dess har Nargöborna varit i majoritet bland Revalssvenskarna.

Herman Marcus gick först i svensk folkskola, studenten tog han i Gustaf-Adolfsgymnasiet i Reval och sin jur.cand. vid Dorparts universitet. Han gifte sig 1931 med läkardottern Helmi Kukk.

Hågen till sjön låg Herman Marcus av tradition i blodet och redan år 1930 tog han hand om det administrativa för lotsarna i Reval. Därifrån flyttade han emellertid till Skatteverket och avancerade så småningom till överinspektör vid dess finansavdelning - en position som inte var lätt att nå för estlandssvenskar. Högre poster inom estniska ämbetsverk skulle helst innehas av personer med estnisk nationalitet. Denna tjänst innehade han t.o.m. upprottet från Reval i september 1944.

Herman Marcus insatser bland oss estlandssvenskar i både kyrka, skola och föreningsliv är välkända, men till hans största förtjänster i samband med Estlandssvenskar hör otvivelaktigt hans insatser vid överflyttningen av vår folkgrupp 1944 till Sverige. Tillsammans med undertecknad tillhörde han den kommission som med representanter för den tyska civilförvaltningen och tyska och estniska säkerhetstjänsten granskade ansökningarna för resan till Sverige. Vid de oftast rätt så hårda duster som måste utkämpas speciellt med den estniska säkerhetstjänsten var Herman Marcus lugna och sakliga diplomati en stor tillgång.

När genom olyckliga omständigheter de för överflyttningen närmast ansvariga lämnades kvar på kajen i Revals hamn och det bara var fråga om timmar, innan den ryska hären ånyo skulle marchera in i Reval, skildes våra vägar. Herman och några av våra medarbetare bestämde sig för att ta

tåget till Hapsal men på vägen dit sprängdes loket av rysk pansar. Till fots och med olika tillfälliga transportmedel nådde de dock Hapsal och nästa mål var Vormsö. Den i Hapsal inköpta gamla motorbåten orkade emellertid inte längre än till Hästholmen, en då obebodd ö utanför Vormsö. En tysk militärbåt uppmärksammade nödläget och tog haveristen på släp till Dagö. Därifrån hade man turen att kunna ta sig över till Ösel och Kuresaare och så med flyktingbåt till Libau i Lettland. Ödet var honom fortfarande nådigt. I Libau erbjöds Herman med följe att komma ombord på en större båt till Danzig men han tackade nej med motiveringen att en sjöman inte byter båt under färden. Den större baten sänktes på väg till Danzig av ryskt flyg varvid hundratals personer omkom, medan Hermans lilla båt oskadd nådde målet.

Efter kontakt med Sveriges beskickning i Berlin och Kommitten för Estlandssvenskarna i Stockholm stannade Herman Marcus kvar i Tyskland för därifrån organisera den fortsatta överflyttningen av estlandssvenskar och även splittrade estniska familjer till Sverige.

Efter sin definitiva flyttning till Sverige arbetade han på NK-s bokföringsavdelning och 1946 tillträdde han en kamerartjänst vid Nyköpings Automobilfabrik. De sista tio åren framtil sin pensionering 1978 var han verksam som administrativ chef inom Saab-Scania koncernen.

Vi estlandssvenskar och även många ester har mycket att tacka dig för, Herman. Ringen är nu slut. För dig såsom född och uppvuxen vid sjön, själv räddad och räddare av många personernas liv på färd över sjön, slockde din livslåga då du var på väg mot sjön, till ditt älskade sommarställe på Fredön i Östersjöns skärgård.

Ivar H Poell

Händelser år 2013

Nytryck av Carl Mothanders bok
Baroner, bolsjeviker och bönder i Estland
presenterades den 30 april

Kyrkodagen på Lilla Rågö den 9 maj

Kyrkodagen på Nargö den 21 juli

Ett meddelande till församlingsmedlemmarna!

Medlemsavgiften kan betalas kontant eller genom banköverföring till församlingens bankkonto SEB Pank 10022010024002.

Betalar du för någon annan eller för flera så vg skriv personens eller personernas namn som förklaring. På gåvor och avgifter överstigande 10 euro kan man efter ansökan få skatteåterbäring, varvid det är nödvändigt att meddela församlingen sitt personnummer samt önskan om skatteavdrag. Välkommen att höra av dig.

Vi håller på att uppdatera församlingsregistret varför vi ber medlemmar som har bytt bostad, telefonnummer eller e-postadress, att meddela detta till församlingskanliet vid kyrkobesök eller via e-post: rootsi-mihkli@eelk.ee.

God Jul och Gott Nytt År!

